

Çağatay ÇELİK\*

## Kuzeybatı Pisidia Bölgesi (Seleukeia, Apollonia, Tymandos ve Konana) Alınlıklı Mezar Stelleri\*\*

### Northwestern Pisidian Region (Seleukeia, Apollonia, Tymandos and Konana) Funerary Steles with Pediment)

#### ÖZET

Antik Dönem inanç sistemlerinde mezar yerinin unutulmaması ve yakınları tarafından gömüldükten sonra ziyaret edilebilmesi büyük önem taşımaktadır. Mezarların işaretlenmesi için mezar stelinin kullanımı en yaygın olarak görülen yöntemdir. Bu çalışmada Kuzeybatı Pisidia Bölgesi'nde yer alan Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait alınlıklı mezar stellerinin detaylı bir şekilde araştırılması ve incelenmesi amaçlanmıştır. "Alınlıklı Mezar Stelleri", genel hatlarıyla dikdörtgen bir formda olan yerel taş ya da mermerin tepe noktasında üçgen bir alınlığın betimlendiği stellerdir. Bu haliyle mimari bir yapının ön cephesini andırırlar. Kuzeybatı Pisidia Bölgesi'nde kullanılan stellerin, benzerlik ve farkları irdelenerek ayırt edici özellikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Şematik (alınlık, akroter, plater ve rozet kullanımı açısından) olarak benzer özellikler sergileyen Kuzeybatı Pisidia dışındaki bölgelerde de bulunan bu steller, tercih edilen süsleme unsurları ışığında, tipolojik bir çalışma yapılarak irdelenmiştir. Kuzeybatı Pisidia Bölgesi'nde yer alan Konana, Apollonia, Tymandos ve Seleukeia Antik Kentleri'ne ait olduğu bilinen steller incelenerek, bölge içerisinde yer alan, birbirinden farkı yerleşimler içerisinde geleneksel yapı ve farklılıklar da tespit edilmeye çalışılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Kuzeybatı Pisidia Bölgesi, Roma İmparatorluk Dönemi, Mezar Steli

#### ABSTRACT

Retention of the graves and maintenance of revisiting the dead by its relatives after being buried was of great importance in the belief systems of the Antiquity. The most widespread method to mark the graves is to use grave steles. The current study aims at in depth analysis and examination of the gabled funerary steles used in the Northwestern Pisidia Region during the Roman Period. "Gabled Funerary Stele" refers to the type of stele that is composed of a generally rectangular local stone or marble and a triangular gable placed on top of it. In this form, they resemble the façade of an architectural structure. Scrutinizing the similarities and differences among them, the distinctive characteristics of the steles used in the Northwestern Pisidia Region were sought in the study. These

\* Yazar/Author Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü.

\*\* Bu çalışma, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı öğrencisi Çağatay ÇELİK tarafından Prof. Dr. Bilge Hürmüzlü Kortholt'un danışmanlığında tamamlanan, "Kuzeybatı Pisidia Bölgesi (Seleukeia, Apollonia, Tymandos ve Konana) Alınlıklı Mezar Stelleri" adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir. Bu tez çalışması Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından 4594-YL1-16 no.lu proje ile desteklenmiştir.

steles, which are also encountered outside the Northwestern Pisidia Region, depicting schematic (in respect to the use of gables, acroterium, plasters and rosettes) resemblances, were analyzed through a typological study in the light of the preferred elements of adornment. Analyzing the steles known to belong to the antique cities of Conana, Apollonia, Tymandos and Seleuceia, further attempt was made to identify the traditional structures located within different settlements located in the same region and the differences among them.

**Keywords:** Northwestern Pisidian Region, Roman Imperial Period, Grave Stelae

### Giriş

Kuzeybatı Pisidia Bölgesi'nde Roma İmparatorluk Dönemi boyunca etkinliğini sürdüren farklı büyüklükteki kentlerin varlığı bilinse de yalnızca dört tanesinin kesin olarak lokalizasyonu yapılabilmektedir. Bunlar Seleukeia, Apollonia, Konana (Conana) ve Tymandos Antik Kentleri'dir<sup>1</sup>. Kuzeybatı Pisidia Bölgesi sınırları içerisinde Agrae Antik Kenti'nin Kuzeybatı Pisidia sınırları içerisinde yer aldığı bilinmesine karşın lokalizasyonu yapılamamıştır. Bunun yanı sıra Keçiözü İlçesi Kılıç Kasabası'nda Antik bir yerleşimin varlığı bilinmekle birlikte, hakkında yeteri kadar veri mevcut değildir. Araştırma kapsamında yüzey araştırmaları sonucunda, söz konusu dört kentte tespit edilen ve müze buluntusu olarak bu dört kente ait olduğu kesin olarak bilinen mezar stelleri incelenmiştir.

Stel, kelime anlamı olarak dik duran, dörtgen işarettir (Johansen, 1951, s. 68, dn. 1). Antik Dönem'de steller birçok farklı amaç için kullanılmış olup başlıca; yasa, onurlandırma, adak ve mezar, kullanım alanlarıdır. Kullanım amacına bağlı olarak onurlandırma steli yapıyı, yasa steli bir forumu ya da kamusal yapıyı, adak steli bir kutsal alanı, mezar steli ise ölen kişinin gömülü olduğu alanı işaret eder.

Antik Dönem'de mezarların işaretlenmesi için mezar stelinin dikilmesi en sık başvurulan yöntemdir. Çeşitli tip ve bezeme unsurlarına sahip bu nesnelere genellikle yerel taşlardan ya da mermerden farklı formlarda yapılmışlardır.

Mezar stelleri, ölen kişiyi tanımlayan ve anısı için mezarına dikilen nesnelere dir. Mezar stellerinde yer alan yazıtlardan bilindiği üzere, genellikle kişinin adının yer aldığı ve diktirilen tarafından ölen kişinin anısına veya sevenleri tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. Mezar stellerinde alınlık kullanımı Arkaik Dönem'den itibaren karşımıza çıkmaktadır (Neumann, 1979, s. 31, Taf. 17a). Kıta Yunanistan ve Küçük Asya'da karşılaşılan "Alınlıklı Mezar Steli" formu pek çok merkezde yoğun olarak ele geçmiştir. "Alınlıklı Mezar Steli" tipinin özellikle Hellenistik Dönem'den itibaren Küçük Asya'da yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir (Atalay, 1988; Çekilmez, 2008; Hürmüzlü, 2008; Lochmann, 2003).

Roma İmparatorluk Dönemi Alınlıklı Mezar Stelleri'nin Küçük Asya'da Pisidia Bölgesi dışında, Alaşehir Killik'ten, Eskişehir Kaynarca'dan, Konya Bozkır'dan ve

<sup>1</sup> Kuzeybatı Pisidia Bölgesi Seleukeia Antik Kenti detaylı bilgi için bkz. (Bingöl, 1994; Bracke, 1993; Hürmüzlü, 2015; Kaya, 1999a; Kaya, 1999b). Apollonia Antik Kenti detaylı bilgi için bkz. (Ariannos, 1, 26; Plinius, 5, 95; Strabon, XII. 8, 576; Ptolemaios, V. 4.; Tscherikower, 1927; Özsait - Özsait - Baytak, 2010; Grant, 1949; Buckler - Calder - Guthrie, 1933; Özsait, 1985). Tymandos Antik Kenti detaylı bilgi için bkz. (Hürmüzlü, 2009). Konana detaylı bilgi için bkz. (Hürmüzlü v.d., 2012; Hürmüzlü, De Giorgi ve Iversen, 2009; Hürmüzlü, 2013; Hürmüzlü Kortholt, Kaşka ve Fırat, 2015).

Taşkent'ten, Niğde Kemerhisar'dan, Denizli Çivril'den, İzmir'den, Çanakkale'den, Antalya Side'den ve Burdur'dan çeşitli *araştırmalar sonucu* ele geçen örnekler doğrultusunda kullanım gördüğü bilinmektedir (Atalay, 2012, Lev. 6; Baldiran, 2007, s. 32, Res. 14; Corsten, 1996, 71; Drew-Bear, 2001, s. 134, Res. 2; Drew-Bear, 2003, s. 106, Res. 2; Frei, 1992, s. 141-146, Res. 1-2; Kavlakoglu, 2005, s. 38-45; Lev. 37-37; Meriç, 1986, s. 303, Res. 5; Scarborough, 1995, s. 339-355, Res. 13-14; Söğüt, 2011, s. 83-84, Res. 22-24; Şenyurt, 1999, s. 367-368, Res. 5; Özsait - Şahin, 1998, s. 137; Yıldırım, 2014, Lev. 9). Alınlıklı mezar stelleri, yukarıda sayılanların dışında Anadolu'nun farklı Antik Dönem yerleşim merkezlerinde de ele geçmiştir. Pisidia Bölgesi'nde ise; Tymbrida (Aksu), Konana (Gönen), Seleukeia (Atabey), Apollonia (Uluborlu), Tymandos (Senirkent), Adada (Sütçüler), Neapolis (Şarkikaraağaç), Kibyra (Göhlhisar), Antiokheia (Yalvaç) yerleşmelerinden ele geçen örnekleri mevcuttur (Şek. 1).

Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait çeşitli bölgelerdeki alınlıklı steller baktığımızda farklı bezemelere ve biçimsel özelliklere sahip oldukları anlaşılmaktadır. İsa'ra'dan ele geçen bir örnekte alınlığın yalnızca hatlarının verildiği ve stelle aynı zemin yüksekliğine sahip olduğu görülmektedir (Scarborough, 1995, s. 83-84, Res. 22-24). Pisidia örneklerinde bu durum farklıdır. Alınlığın orta kısmındaki boşluğun derinliği daha fazladır. Nevşehir'den ele geçen mezar stelinin alınlığında yer alan kartal tasviri tüm alınlığı kaplamaktadır (Şenyurt, 1999, s. 367-368, Res. 5). Pisidia örneklerinde ise yalnızca alınlığın orta kısmı tasvir alanı olarak kullanılmaktadır. Konya Taşkent'ten ele geçen bir mezar stelinde ise yanlarda İon başlıklı sütunlar alınlığı taşımaktadır (Baldiran, 2007, s. 32, Res. 14). Pisidia Bölgesi'nde ele geçen alınlıklı mezar stellerinde yandaki taşıyıcılar birebir sütun şeklinde tasvir edilmemiştir. Denizli Çivril'den bir mezar stelinde alınlık ve akroter kullanımı Pisidia örneklerine benziyor olsa da stelin formu dikdörtgen prizma şeklindedir ve iki yüzü de işlenmiştir (Söğüt, 2011, s. 83-84, Res. 22-24). Çanakkale Müzesi'nde yer alan alınlıklı örneklerde stelin orta kısmında figürler bir niş açılarak tasvir edilmiştir (Yıldırım, 2014, Lev. 9). Pisidia Bölgesi stellerinde benzer bir uygulama görülmemektedir. Ayrıca Tire Müzesi'nde yer alan stellerin de Çanakkale Müzesi'ndeki stellerle benzer bir tipolojiye sahip oldukları gözlenmektedir (Çekilmez, 2008, Lev. 2-3). Farklı bölgelerdeki bu uygulamalar, Alınlıklı Mezar Stelleri'nin bölgesel değişikliklere sahip olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte alınlıkta akroter kullanımı ve alınlığı süsleyen motiflerde benzerlikler bu stellerin ortak noktasıdır.

Birçoğu yapılan yüzey araştırmaları sonucu ele geçen bu steller, sıklıkla karşılaşılan bir arkeolojik bulgu olmasına rağmen, tipolojik olarak incelenmekten ziyade epigrafik kaynak olarak ele alınmışlardır. 1933'te Buckler ve ekibi, Apollonia ve Tymandos çevresinde, 1996 yılında Corsten, Kibyra ve çevresinde epigrafik araştırmalar yürütmüş, Özsait ise 1996 ve 2009 yıllarında Isparta ve çevresinde yürüttüğü yüzey araştırmaları sonucunda alınlıklı mezar stellerini tespit etmiştir. 2009 yılından itibaren Iversen, Isparta Arkeolojik Yüzey Araştırması kapsamında Konana Antik Kenti ve çevresinden ele geçen stelleri; 2010 yılında Aytaçlar Isparta Müzesi'nde bulunan mezar stellerini; Coşkun Abuagla Apollonia Antik Kenti'ne ait stelleri epigrafik açıdan ele alarak incelemiş ve yayınlamışlardır (Aytaçlar, 2010, s. 223-241; Buckler, Calder ve Guthrie, 1933, s. 45-82; Corsten, 1996, s. 71; Özsait, Labarre ve Özsait, 2009, s. 197-221; Özsait, 2008, s.

366; Özsait, Şahin, 1998, s. 137; Coşkun Abuagla, 2013a, s. 132-134; Iversen, 2012, s. 104-152). Son yıllarda Küçük Asya'dan ele geçen alınlıklı mezar stelleri tipolojik olarak incelenmeye başlanmış olmasına karşın arkeolojik açıdan yeteri kadar üzerinde durulmamıştır.

Kuzeybatı Pisidia Bölgesi Alınlıklı Mezar Stelleri, Konana (Conana), Seleukeia, Apollonia ve Tymandos Antik Kentleri'nde ele geçmiştir (Şek. 1). Bu kentlerden toplam olarak 69 adet stel tespit edilmiş olup, 54 adedi Konana (Conana), 7 adedi Seleukeia, 4 adedi Tymandos, 4 adedi Apollonia Kenti'ne aittir. Konana (Conana) Antik Kenti buluntularının diğer kentlere oranla daha fazla olmasının sebebi 2009 yılında "Toki" ve "Pazar Yeri" inşaatları sırasında Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait bir nekropolisin açığa çıkarılması ve Isparta Arkeolojik Survey araştırmalarının 2009 yılından beri devam etmesinden kaynaklanmaktadır (Iversen, 2012, 104-152). Seleukeia Antik Kenti buluntularından 1 adedi kentin bulunduğu Bayat Köyü'ndeki bir evin duvarında devşirme malzeme olarak kullanılmaktadır. Diğer bir stelde ise kentin *territoriumu* içerisinde sayılabilecek İslamköy'de bir bahçe duvarında devşirme olarak kullanılmaktadır. Üç adet stel ise Atabey Merkez'de yer alan Ertokuş Bey Medresesi'nin duvarlarında yine devşirme malzeme olarak yer almaktadır. Medrese bahçesinde bulunan iki adet stelin ise Seleukeia Kenti'nde 1993 yılında yürütülen kazı çalışmaları esnasında bulunduğu ve daha sonraki yıllarda medresenin bahçesine getirildiği bilinmektedir. Apollonia Kenti stellerinin tümü Uluborlu Müzesi'nde bulunmaktadır. Tymandos Kenti'ne ait stellerin 3 adedi "Veli Baba Türbesi" bahçesinde ve 1 adedi Isparta Müzesi'ndedir (Abuagla, 2013b, s. 344-355).

Kuzeybatı Pisidia Bölgesi Roma İmparatorluk Dönemi "Alınlıklı Mezar Stelleri" üç temel bölümden oluşmaktadır. Üst kısımda bulunan alınlık; tepe noktasında ve üçgen formun her iki köşesinde akroterlere sahiptir. Alınlığın orta kısmında süsleme amaçlı rozet, disk v.b. motif veya figürler kullanılmaktadır. Rozetler genellikle çiçek şeklinde tasvir edilirken, disk tasvirlerinin omphalos mu yoksa kalkan motifi mi olduğunu net bir şekilde söylemek güçtür. Orta kısımda her iki yanda sütun ya da plaster olarak tanımlanabilecek iki kabartma ile sınırlandırılan bir alan yer almaktadır. Ayrıca, sıklıkla stellerin her iki yanından uzanan plaster veya sütunu andıran; alınlığı tutuyormuş izlenimi yaratan kabartmalar bulunmaktadır. Bu haliyle tipolojik olarak bir yapının ön cephesinin şematize edilmiş halini andırmaktadır (Şek. 15). Girland, üzüm salkımı, insan figürleri ve yazıt bu bölümde görülmektedir. Alt kısım stellerin yüzey ile temas ettiği bölümdür ve ayrıntılı işlenmemiştir. Alınlıklı Mezar Stellerinde gruplandırmayı sağlayacak en önemli farklılıklar orta kısımda yer almaktadır. Bunun sebebi, gruplandırmada ayırt edici unsurların bu kısımda yer almasından kaynaklanmaktadır.

Steller biçimsel olarak benzerlikler gösterse de kendi içinde farklı bir tipolojiye sahiptir. Örneğin, yarlarda plaster kullanımı, akroterde kullanılan motif çeşitleri farklılıklar gösterebilmektedir. Bu sebeple tek bir tipin genel ve yerel farklılıkları ortaya koyabilmesi açısından incelenmesi hedeflenmiştir.

### 1- Alınlıklı Mezar Steli Tipolojisi

Kuzeybatı Pisidia'da ele geçen üst kısımda (alınlık ve akroterin yer aldığı) benzer tipolojik özellikler sergileyen Alınlıklı Stel grubu, üzerlerindeki tasvirler, motifler ve bezemeler dikkate alınarak incelenmiş ve bu kriterlerin ortaya koyduğu farklılıklar göz önünde bulundurularak alt gruplara ayrılmıştır. Üzerlerindeki tasvirler, motifler ve bezemeler farklı örneklerle de karşılaştırılmıştır. Kuzeybatı Pisidia Bölgesi Roma İmparatorluk Dönemi Alınlıklı Mezar Stelleri biçimsel olarak dört ana gruba ayrılır. Birinci grubu girland motifli mezar stelleri; ikinci grubu figürlü mezar stelleri; üçüncü grubu yazıtlı-bezemesiz mezar stelleri; son grubu ise kalkan motifli mezar stelleri oluşturmaktadır. Her dört grubun da yazıtlı örnekleri mevcut olmasına rağmen, üçüncü gruba bu ismin verilmesindeki temel sebep alınlık haricinde yalnızca yazıt bulunmasıdır.

**Tip 1- Girland Motifli Mezar Stelleri:** Kuzeybatı Pisidia Bölgesi'nde en sık karşılaşılan mezar steli grubu girland motifli örneklerden oluşmaktadır. Bu grup mezar stellerinde en belirgin özellik, yanlarda bulunan plasterlerin üst kısımlarından sarkan girland betimlemesinin stelin orta kısmında yer almasıdır.

**Tip 1-A (Sade Girlandlı Steller):** Bu gruba ait stellerde yer alan girland motifinin başka herhangi bir süsleme unsuru kullanılmadan betimlenmiş olması, en temel özellik olarak karşımıza çıkar. Bu gruba ait Konana Antik Kenti'nden 12 adet stel bulunmaktadır (Şek. 3b-c, 4b, 6a, 7b) (Aytaçlar, 2010, s. 232-233, Fig. 20; Iversen, 2012, s. 114-117,119,122, Fig. 11, 13, 14, 16, 21, 26). Alınlığın orta kısmında kullanılan süsleme motifleri iki farklı tiptedir. Tip 1-A kendi içinde farklılık göstermektedir. Rozet ve disk kullanılan örneklerin yanı sıra Isparta Müzesi'nde yer alan bir örnekte alınlıkta kişisel eşya (tarak) tasvirinin yer alması, Kuzeybatı Pisidia Bölgesi'nde benzerine rastlanmamış bir durumdur. Bunun yanı sıra aynı örnekte girland motifinin sarmaşık şeklinde verilmesi ile diğer örneklerden ayrılmaktadır (Aytaçlar, 2010, s. 232-233, Fig. 20).

**Tip 1-B (Salkımlı Steller):** Alınlıklı bu mezar stellerinin en belirgin özelliği, stellerin iki yanında bulunan plasterlerin üst kısmından sarkan girland motifinin orta kısmında üzüm salkımı bulunmasıdır. Ayrıca alınlığın orta kısmında iki farklı süsleme motifleri kullanılması dikkat çekicidir. Disk ya da rozet şeklinde tasvir edilen bu süsleme motifleri, 1-B olarak adlandırılan tüm stellerde mevcuttur. Bu alt tipi oluşturan örnekler Konana, Seleukeia ve Apollonia Antik Kentleri'ne aittir (Şek. 3a, 4a-c, 6b-c, 8a-b, 9a, 11a, 12a) (Iversen, 2012, s. 110, 115, 119-20, 123, Fig. 1, 12, 22, 28). Bu grupta özellikle alınlıklı stel dikkat çekicidir. Konana Antik Kenti'ne ait örnek (Şek. 6c) girlandın hemen üst kısmında yer alan iki adet el figürünün bulunması, kullanımı itibarıyla Phryg adak stellerini anımsatmasına rağmen yazıtından anlaşıldığı üzere bir mezar stelidir<sup>2</sup>. Yine el figürleri bulunan başka bir örnek ise; Seleukeia etki alanı içerisinde yer alan İslamköy'de tespit edilmiş, ancak el figürlerinin yer aldığı kısmın hemen üst tarafından kırılmıştır. Mezar steli olduğu yine yazıttan yola çıkılarak anlaşılmıştır (Şek. 11a). Apollonia'dan ele geçen bir diğer örnekte alışılmışın dışında, stelin orta kısmında bulunan salkım

<sup>2</sup> Phryg Adak Stelleri el figürü kullanımı için bkz. (Drew-Bear – Thomas – Yıldızturan, 1999, s. 67-70, No: 29-33).

girlarda bağlı olarak değil, havada asılı kalırcasına karşılıklı olarak iki adet tasvir edilmiştir (Şek. 12a).

**Tip 2- Figürlü Mezar Stelleri:** Alınlıklı mezar stelleri arasında insan figürünün kullanılması açısından farklılık gösteren bir diğer grup; figürlerin sayısı, tam ya da büst şeklinde verilmesi, figürün stele göre büyüklük oranı ve kapladığı yer açısından çeşitli varyasyonlara sahiptir. Figürlü mezar stellerinin alınlık kısımlarında rozet ve disk kullanımı görülmektedir. Bu tipi oluşturan örnekler içerisinde, Konana Kenti'nden ele geçen stellerden biri dışında (Şek. 7a) tümünde yazıt mevcuttur (Şek. 3b, 5a, 9b, 14a-b; 11b) (Iversen, 2012, s. 114, 119, Fig. 9, 20; Coşkun Abuagla, 2013b, 345-348, Kat. No. T10-11). Bu grupta Konana (Conana), Seleukeia, Apollonia ve Tymandos Kentleri'ne ait steller bulunmaktadır. Ayrıca Tymandos Antik Kenti'ne ait olduğu bilinen örneklerin tümü bu gruba dâhil olmaktadır. Figürlü mezar stelleri kendi içerisinde iki alt grup oluşturmaktadır.

**Tip 2-A (Büst Figürlü Steller):** Bu grupta yer alan figürler stellerin orta kısmında, büst şeklinde betimlenmiştir. Bu gruba ait örnekler Konana (Conana), Seleukeia ve Apollonia Antik Kenti'ne ait stellerde karşımıza çıkmaktadır. Konana Antik Kenti'nde ele geçen stellerde kadın ve erkek olmak üzere iki adet figür tasvir edilmiştir. Bu stellerde hem figür hem de girland kullanımının olması dikkat çekicidir (Şek. 3b, 8a, 8c). Apollonia Kenti'ne ait ve Uluborlu Müzesi'nde bulunan örnek ise alınlık içinde gagasıyla zeytin dalı tutan küçük bir kuş motifi ve alınlığın altındaki yan bölümlerden sağlı-sollu aşağı inen birer sütun görülmektedir. Ana gövdenin ortasında bir çıkıntı üzerinde duran kadın büstüne sahiptir (Şek. 11b). Seleukeia'ya ait olan örnekte ise figürün yerleştiriliş biçimi Apollonia örneği ile benzerlik göstermektedir (Şek. 9b). Bununla birlikte, alınlığın tam formu ile korunamamış olması sebebiyle rozet kullanımına yönelik bir yargıya varmak güçtür.

**Tip 2-B (Tam Figürlü Steller):** Vücudun tamamının tasvir edildiği bu grupta yer alan figürler, sayı olarak farklılık göstermektedir. Tek başına, kadın ve erkek ya da tüm ailenin yer aldığı örnekler mevcuttur. Stelin orta kısmında yer alan tüm bu figürlerin ortak özelliği ise ayakta tasvir edilmeleri ve figürlerin kabartma şeklinde düz bir zemine basmalarıdır. Bu grup steller Kuzeybatı Pisidia Bölgesi'nde Konana ve Tymandos Antik Kentleri'nden ele geçmiştir (Şek. 5a, 7a, 13a-b, 14a-b) (Iversen, 2012, s. 114, 119, Fig. 9, 20). Tip 2-B'de dikkati çeken alınlıklı mezar steli ise (Şek. 14b) olarak adlandırılan mezar stelidir. Form olarak dörtgen prizma biçimine sahiptir. Bu yönüyle Kuzeybatı Pisidia alınlıklı mezar steli standart formunun dışında yegâne örnektir. Benzer bir form Eumenia Antik Kenti'ne ait bir mezar stelinde görülmektedir (Söğüt, 2011, s. 83-84).

**Tip 3- Yazıtlı - Bezemesiz Mezar Stelleri:** Alınlıklı bu mezar stellerinin özelliği iki plaster arasında herhangi bir süsleme unsurunun bulunmamasıdır. Alınlığın altında ve iki plaster arasında kalan alan yalnızca yazıt için kullanılmış olup, alınlığın orta kısmı rozet ve disk motifi kullanılarak doldurulmuş ya da boş bırakılmıştır. Bu steller Konana (Conana) ve Apollonia Antik Kentleri'nden ele geçmiştir. Bununla birlikte Apollonia'dan ele geçen 1 adet stel, yalnızca akrottere sahiptir ve yanlarda plaster kullanımı söz konusu değildir (Şek. 12b). Bu stelin rozet veya disk motifli olduğu

anlaşılmakta ancak hangisinin kullanım gördüğü stelin aldığı hasar sebebiyle saptanamamaktadır. Bu grup steller kendi içerisinde üç alt gruba ayrılmaktadır.

**Tip 3-A (Disk Motifli Steller):** Bu alt grubu oluşturan stellerde alınlığın orta kısmında yer alan disk motifi kullanılmıştır. Bu grup steller Konana Antik Kenti'nden ele geçmiştir (Şek. 5b) (Aytaçlar, 2010, s. 230, Fig. 14).

**Tip 3-B (Rozet Motifli Steller):** Alınlığın orta kısmında rozet kullanılan bu stel, Konana Antik Kenti'nden ele geçmiştir (Şek. 5c).

**Tip 3-C (Motifsiz Steller):** Alınlığın ortasında hiçbir süsleme unsuru bulunmayan ve boş bırakılan bu alt gruba ait steller yalnızca Konana Antik Kenti'nden ele geçmiştir (Iversen, 2012, s. 111, 134, Fig. 4, 38).

**Tip 4 (Kalkan Motifli Steller):** Orta kısmında kalkan dışında hiçbir süsleme unsurunun yer almadığı bu grup steller yalnızca Seleukeia Antik Kenti'nde karşımıza çıkmaktadır. Stellerden bir tanesinde (Şek. 10a) kalkanın hemen arka kısmında duruyor izlenimi veren bir adet gladius ve bağlama kayışı tasviri bulunmaktadır. Gladius ve bağlama kayışı ise birbirine çapraz olarak konumlandırılmıştır. Diğerinde ise (Şek. 10b) yalnızca kalkan tasviri mevcuttur. Kalkanın ön kısmında yer alan çelenk motifi kalkanı çevrelemektedir.

Söz konusu iki stelde de kalkan betimlemesi yer almasına karşın kalkanların işleniş biçimleri birbirlerinden farklıdır. Steller üzerinde betimlenen kalkanlardan biri *umbo* olarak adlandırılan kalkan tipine benzerken, diğer stelde betimlenen kalkan motifi *Pisidia* ya da *Makedon* kalkanı olarak adlandırılan tipe daha çok benzerlik göstermektedir<sup>3</sup>.

*Umbo* tarzı kalkan tasvirine sahip stelin alınlık kısmı tahribata uğramasına karşın, başlangıç kısmının takip edilebilmesi sonucu varlığı tespit edilebilmektedir. stelin yazıtlı olduğu da tespit edilmiştir.

*Pisidia* ya da *Makedon* tipi kalkan tasviri bulunan stelin alınlık kısmı muhtemelen sonraki dönemlerde Atabey Ertokuş Bey Medresesi'nin duvarında bir blok taşı olarak kullanılması sebebi ile kesilmiş olmalıdır. Kalkan tasvirine sahip olsa bile kesin bir şekilde alınlığa sahip olduğunu veya stel olduğunu söylemek güç olmakla birlikte, hem kullanılan malzemenin ve taşın renginin benzerliği hem de ölçülerinin birbirlerine yakın olmaları stel olduğu kanısına varılmasına yol açmaktadır.

## 2- Alınlıklı Mezar Stelleri Üzerinde Betimlenen Figürler

Kuzeybatı *Pisidia* Bölgesi'ne ait alınlıklı steller içerisinde yer alan figürlü örneklerin iki farklı tasvir yöntemi kullanılarak stel üzerine işlendiği görülmektedir. Vücudun tamamının tasvir edildiği örnekler ve büst şeklinde betimlenmiş olanlar ile karşılaşılmaktadır. Figürlü mezar stellerini oluşturan örneklerin Konana'dan ele geçen stellerden biri dışında (Şek. 7a) tümünde yazıt mevcuttur (Şek. 3b, 5a, 9b, 13a-b, 14a-b, 11b) (Iversen, 2012, s. 114, 119, Fig. 9, 20). Bu grupta Konana, Seleukeia, Apollonia ve

<sup>3</sup> “*Pisidia* Bölgesi Kalkanları” adlandırılması hakkında detaylı bilgi için bkz. (Kosmetatou, 1997, s. 277-289).

Tymandos Kentlerine ait steller bulunmaktadır. Ayrıca Tymandos Antik Kenti'ne ait olduğu bilinen örneklerin tümü bu gruba dâhil olmaktadır.

Vücudun tamamının tasvir edildiği örneklerde tek başına, kadın ve erkek ya da tüm ailenin yer aldığı örnekler mevcuttur. Stelin orta kısmında yer alan tüm bu figürlerin ortak özelliği ayakta tasvir edilmeleri ve figürlerin kabartma şeklinde düz bir zemine basmalarıdır. Bu grup steller Kuzeybatı Pisidia Bölgesi'nde Konana ve Tymandos Antik Kentlerinden ele geçmiştir (Şek. 5a, 7a, 13a-b, 14a-b) (Iversen, 2012, s. 114, 119, Fig. 9, 20).

Tam haliyle betimlenen insan figürlü steller arasında Konana'dan ele geçen iki örnekte (Şek. 5a, 7a) figürlerin verilmiş biçimleri ve işçiliği stilistik açıdan benzemektedir. Figürlerin duruş ve işleniş biçimleri, üzerlerinde yer alan kıyafetlerin aynı oluşu sosyal statü açısından benzer konumda olmalarının bir sonucu olarak karşımıza çıkar. Bu cephesel duruş Hellenistik Dönem'den Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar korunmuş bir şablon halini almıştır. Küçük Asya dışında da bir çok farklı bölgede benzer cephesel duruş ile tasvir edilen mezar stellerine rastlamak mümkündür (Atalay, 1988, Kat. No. 10, Kat. No. 20, Levha 6, Levha 11; Parlasca, 1981, Tafel I, Res. 2, Walker, 1985, Pic. 10; Goodell, Heermance, 1895, s. 476, 480, Fig. 73, Fig. 75; Slawisch, 2007, Fig. Auum 6, Ph 13, Ph 13 Bis). Tasvir edilen erkek figürlerinin üzerinde yer alan *khiton* ve kadın figürün üzerinde yer alan *himation* kıyafeti sosyal statü sembolü haline geldiğinden uzun bir dönem bu şemanın tercih edilmesini sağlamış olmalıdır. Ancak bu stelleri tarihlerken dikkat edilmesi gereken husus, kıyafetlerde yer alan kıvrımların vücut üzerinde betimleniş biçimi ve etrafında yer alan mimari dekorların sade biçimde işleniş olmalıdır. Bu özellikler dikkate alındığında MS 2.-3. yüzyıllara tarihlendirilmesi uygun olacaktır. F. Özcan, tek başına erkek figür tasviri bulunan alınlıklı stelin Antoninler ya da Severuslar Dönemi'ne (M.S. 160-220) ait olabileceğini söylemektedir (Özcan, 2014, s. 144-145).

Yukarıda sözü edilen tip dışında kalan ve daha yerel işçilik özellikleri gösteren Konana ve Tymandos figürlü (Şek. 13a-b, 14a-b) (Iversen, 2012, s. 114, 119, Fig. 9, 20) stelleri üzerinde ayakta tasvir edilen insan figürlü stellerin benzerleri, M.S. 2. yüzyıldan itibaren karşımıza çıkmakta ve M.S. 3. yüzyıla kadar kullanılmaktadır (Özcan, 2014, s. 146-147, Resim 3; Parlasca, 1981, s. 18-19, Tafel 20/5). Figürler üzerinde kıyafet olarak yine *khiton* ve *himation* tercih edilmiş olmasına karşın işleniş biçimi ve üslup diğer örneklerden farklılıklar barındırmaktadır. Stel üzerinde tasvir alanı daha küçük ölçekte tutulmuştur. Bunun yanı sıra stellerinde proporsiyon olarak baş ve boyun kısmı vücuda oranla daha büyük betimlenmiştir (Şek. 5a, 7a, 13a-b, 14a-b).

Konana, Apollonia ve Seleukeia Antik Kenti'ne ait stellerde bir diğer figür tasviri olarak stellerin orta kısmında, büst şeklinde betimlenmiş örnekler karşımıza çıkmaktadır. Konana Antik Kenti'nde ele geçen stelde kadın ve erkek olmak üzere iki adet figür tasvir edilmiştir. Bu stelde hem figür hem de girland kullanımının olması dikkat çekicidir. Bölgede ele geçen steller içerisinde girland ve figürün kullanıldığı yegâne örnekler mevcuttur (Şek. 3b). Apollonia Kenti'ne ait ve Uluborlu Müzesi'nde bulunan örnek; ana gövdenin ortasında bir çıkıntı üzerinde duran kadın büstüne sahiptir (Şek. 11b).



Seleukeia'ya ait olan örnekte ise figürün yerleştiriliş biçimi Apollonia örneği ile benzerlik göstermektedir (Şek. 9b).

Büst figürlü steller; Konana, Apollonia ve Seleukeia Antik Kenti'ne ait stellerde karşımıza çıkmaktadır. Konana Antik Kenti'nde ele geçen stellerde kadın, erkek ve çocuğun tasvir edildiği örnekler mevcuttur. Suriye Bölgesi'nden Thrakia Bölgesi'ne kadar geniş bir coğrafyada kullanılan büst figürlü steller Roma İmparatorluk Dönemi'nde Roma Eyaletleri'nde ve Küçük Asya'da sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Stellerde yer alan örneklerin benzerlerine Kilikia'da M.S. 2. yüzyılın ikinci yarısında (Mörel, 2014, s. 152-153, Fig. 6), Phrygia'da M.S. 3. yüzyılda (Karagöz, 1984, s. 10, 14-15, Res. 25), Thrakia Bölgesi'ne ait alınlıklı stellerde M.S. 3. yüzyıla kadar tasvir edildiği görülmektedir (Slawish, 2007, Kat. Paum 2).

### 3- Alınlıklı Mezar Stelleri Üzerinde Betimlenen Girlandlar

Araştırma kapsamında ele alınan girlandlı stellerin M.S. 2. yüzyılın ortalarından M.S. 3. yüzyılın ilk çeyreği arasına tarihlenmesi gerektiği, benzer örneklerin gelişimi ve stilistik açıdan işleniş dikkate alınarak yapılan incelemeler sonucu ortaya çıkmıştır.

Kuzeybatı Pisidia Bölgesi alınlıklı stellerinin imal edildiği taşların kireç ya da kalker taşı olduğu dikkate alındığında üzerlerindeki girland motiflerinin merkez yerleşimler kadar detay içermediği, söz konusu taşlar üzerinde kaliteli işçiliğin mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra doğal şartların steller üzerinde yarattığı olumsuz etkiler de dayanımı az olan bu steller üzerindeki detayların daha da kaybolmasına yol açmıştır. Stellerin taşra işçiliğine sahip olduğu da düşünüldüğünde (işçilik farkı figürlü stellerden de anlaşılmaktadır), girlandlar üzerinde yapılan incelemeler şematik ve üslup olarak dikkate alınmıştır. Nitekim yukarıda söz edildiği üzere girlandlar belirli bir gelişim sürecine tabidir. Gelişim süreci içerisinde her dönemin mimari bezeme anlayışının ve estetik kaygının, girlandların işleniş biçimine hem şematik hem de üslup olarak yansımaları bazı farklılıklara yol açmıştır. Bununla birlikte taşra işçiliğinden doğan farklar da dikkate alınmıştır.

Kuzeybatı Pisidia Bölgesi'nde bulunan Roma Dönemi girlandlı stellerin Orta Antoninler, Geç Antoninler ve Severuslar Dönemi'ne tarihlendiği görülmektedir. Stellerin korunmuşluk durumu iyi ise detaylı inceleme imkânı olduğundan tarih aralığı daralmakta, yıpranma durumuna bağlı olarak ise tarihlendirme aralığı daha geniş tutulmuştur. Bu kapsamda en erkene tarihleyebileceğimiz steller M.S. 140-160<sup>4</sup> (Iversen, 2012, s. 114-116, Fig. 11, 14), En geç döneme tarihleyebileceğimiz steller ise M.S. 200-230 (Şek. 3b, 7b) (Aytaçlar, 2010, s. 232-233, Fig. 20) yıllarına tekâmül etmektedir<sup>5</sup>.

### 4- Alınlıklı Mezar Stellerinin Kentsel Dağılımı

Kuzeybatı Pisidia Bölgesi "Alınlıklı Mezar Stelleri" dağılımına bakıldığında, yapılan araştırmalar neticesinde Seleukeia Kenti'ne ait 11 adet stelden 4 adedinin "Büst Tipi", 7

<sup>4</sup> En erken tarihli alınlıklı steller için bkz. (Herdegürgen, 1996, Tafel 84, Kat. 20); Şek. 6c için (Herdegürgen, 1996, Tafel 84 Kat. 94, Tafel 85, Kat. 99).

<sup>5</sup> En erken tarihli alınlıklı steller (Şek. 3b, 7b) için bkz. (Herdegürgen, a.g.e., Tafel 82, Kat 119).

adedinin “Alınlıklı Tip” olduğu tespit edilmiştir. Konana Kenti’ne ait 59 adet stelin 2 adedi “Sunak Tipi”, 2 adedi “Sütun Tipi”, 2 adedi “Aedicula Tipi” ve 54 adedi ise “Alınlıklı Tip”tir. Apollonia Kenti’nde tespit edilen 9 adet stelin 3 adedi “Kapı Tipi”, 1 adedi “Sütun Tipi”, 4 adedi “Alınlıklı Tip”tir. Tymandos Kenti’nde ise toplamda tespit edilen 14 stelden 10 adedi “Kapı Tipi”, 4 adedi ise “Alınlıklı Tip” olarak tanımlanan mezar stellerinden oluşmaktadır. Kuzeybatı Pisidia Kentleri’nde bugüne dek tespit edilen bu bulgulardan hareketle Alınlıklı Mezar Stelleri’nin tercih durumuna bakıldığında Konana ve Seleukeia Kentleri’nde alınlıklı mezar stellerinin daha çok tercih edildiği; Apollonia’da “Kapı Tipi” ile “Alınlıklı Tip” olarak adlandırılan stellerin tercih edilen tipler olduğu; Tymandos Kenti’nde ise “Kapı Tipi” stellerin “Alınlıklı Tip” olarak adlandırılan stellerden daha yaygın bir tercihe sahip olduğu söylenebilir (Şek. 2).

### Genel Değerlendirme ve Sonuç

Kuzeybatı Pisidia Bölgesi stellerinin arka yüzleri işlenmiş ancak şekillendirilmemiştir ve herhangi bir bezeme, motif veya figüre rastlanmamaktadır (Şek. 15). Konana Antik Kenti sınırları içerisinde bulunan Gönen İlçesi’nde, Isparta Müzesi tarafından Toki alanında gerçekleştirilen kurtarma kazısı sonucu ele geçen örneklerden bilindiği üzere bu steller inhumasyon gömüler için kullanılmış olmalıdırlar ve mezarın üst kısmında yer almaktadırlar. Müze kurtarma kazılarında edinilen bilgiye göre alınlıklı steller, basit inhumasyon mezarlarda; tekli gömütlerin hemen üst kısmında konumlanmaktadır<sup>6</sup>. Kuzeybatı Pisidia Bölgesi’nden ele geçen stellerin yüzeyle temas eden alt kısmının özgül ağırlığı, steli dik tutmaya yetecek düzeydedir. Bunun yanı sıra alt kısımları tamamen düz bir şekilde işlenmiştir ve herhangi bir yuvaya denk gelecek biçimde tasarlanmadıkları anlaşılmaktadır.

Konana Antik Kenti dışındaki örneklerden hiçbiri nekropolis alanlarından ele geçmemiştir. Bununla birlikte diğer kentlerde yürütülen çalışmalar kentlerin nekropolis alanları hakkında bilgiler sunmaktadır. Konana Antik Kenti’nde Roma İmparatorluk Dönemi’nde kullanılan iki farklı nekropolis alanı tespit edilmiştir. Toki ve Pazaryeri Nekropolisi olarak adlandırılan bu alanlarda yürütülen inşaat çalışmaları sebebiyle açığa çıkan nekropolis alanlarında, “Alınlıklı Mezar Steli” örneklerinin kullanıldığı bilinmektedir. Seleukeia Kenti’nde akropolisin kuzeybatı ve kuzeydoğusunda Roma İmparatorluk Dönemi’nde kullanıldığı bilinen iki adet nekropolis tespit edilmiştir (Hürmüzlü, 2008, s. 12-13). Bu alanlardan “Alınlıklı Mezar Steli” ele geçmemiş olmasına karşın kentin nekropolis alanlarının konumu hakkında fikir vermektedir. Tymandos Antik Kenti’nde Roma İmparatorluk Dönemi’nde kullanıldığı bilinen üç farklı nekropolis alanı tespit edilmiştir. Bunlar, Demirliönü-Ulaştepe Nekropolisi, Delipınar Nekropolisi ve Palamut Nekropolisi olarak adlandırılmaktadır (Hürmüzlü, 2009, s. 205-210). Alınlıklı stellerin hangi nekropolise ait olduğu bilinmesede bu nekropolislerden gelmiş olması ihtimal dâhilindedir. Apollonia Antik Kenti’nde bugüne değin yürütülen araştırmalarda nekropolis olarak nitelendirilen bir alan tespit edilememiştir. Buna karşın, Uluborlu Kalesi olarak bilinen yerleşimin içinde, girişe

<sup>6</sup> “Toki Nekropolis Alanı” hakkında sundukları bilgiler ve değerli katkıları için Isparta Müze Müdürlüğü’ne teşekkürlerimi sunarım.

yakın bir konumda mezar yapısına ait olabilecek bir alınlık; yamaca bakan surlarda “Kapı Tipi” olarak adlandırılan bir stel ve kaleye çıkan yamaçta konumlanan bir evin dış cephesi önünde ise lahit teknesinin varlığı tespit edilmiştir (Hürmüzlü vd., 2016, s. 534-535). Bu durum Kale yerleşimi etrafında yer alan yamaçlarda bir nekropolisin olması ihtimalini akla getirmektedir.

Alınlıklı Mezar Stelleri arasında insan figürünün kullanıldığı örnekler figürlerin sayısı, tam ya da büst şeklinde verilmesi, figürün stele göre büyüklük oranı ve kapladığı yer açısından değişik varyasyonlara sahiptir. Figürlü mezar stellerinin alınlık kısımlarında da rozet ve disk kullanımı görülmektedir. Figürlü mezar stellerini oluşturan örneklerin Konana Kenti’nden ele geçen stellerden biri dışında tümünde yazıt mevcuttur. Kuzeybatı Pisidia’da yer alan Konana, Seleukeia, Apollonia ve Tymandos Kentleri’ne ait alınlıklı stellerin figürlü örnekleri bulunmaktadır.

Kuzeybatı Pisidia örneklerinde alınlığın orta kısmında süsleme amaçlı rozet ya da disk motifi kullanılmaktadır; ancak bazı örneklerde bu alan boş bırakılmaktadır (Iversen, 2012, s. 111, 134, Fig. 4, 38). Rozetler genellikle çiçek şeklinde tasvir edilirken, disk tasvirlerinin omphalos mu yoksa kalkan motifi mi olduğunu net bir şekilde söylemek güçtür. Genellikle orta kısımda her iki yanda sütun ya da plaster olarak tanımlanabilecek iki kabartma ile sınırlandırılan bir alan yer almaktadır. Alt kısım ise stellerin yüzey ile temas ettiği bölümdür ve ayrıntılı işlenmemiştir.

Kuzeybatı Pisidia Bölgesi Alınlıklı Mezar Stelleri’nin ele alındığı bu çalışmada sözü edilen stellerin tipolojik olarak dört ana gruba ayrıldığı tespit edilmiştir. Bu dört ana grup da kendi içlerindeki farklılıklar göz önünde bulundurularak alt gruplara ayrılmıştır. Gruplama yapılırken dikkat edilen en önemli unsur, steller üzerinde yer alan bezeme unsurları ve figürler olmuştur. Şematik (alınlık, akroter, tabula ve birkaç istisna hariç plasterlerin tümünde ortak olarak kullanılması) benzerlik gösteren alınlıklı mezar stelleri Kuzeybatı Pisidia Bölgesi’nde yalnızca işçilik ve bezeme unsurları farklılıkları göstermektedir. Bezeme unsurlarında görülen farklılıklar stellerin orta kısmında gırland kullanımı, kalkan betimlemeleri ya da figür kullanımından kaynaklanmaktadır. İşçilik farklılıkları ise bu bezeme ya da figürlerin işleniş şekli ile ilgili farklılıklardır.

Yazıtlardan hareketle steller M.S. 2.-4. yüzyıllar arasına tarihlendirilmiştir (Iversen, 2012, s. 104-152, Coşkun Abuagla, 2013b, s. 344-355). Bununla birlikte steller üzerinde yer alan figürler stilistik açıdan ele alındığında ise figürlü olanların M.S. 3. yüzyıldan daha geç bir tarihe ait olamayacağı ortaya çıkmıştır (Özcan, 2014, s. 146-147, Resim 3; Parlasca, 1981, s. 18-19, Tafel 20/5; Mörel, 2014, s. 152-153, Fig. 6; Karagöz, 1984, s. 10, 14-15, Res. 25; Slawish, 2007, Kat. Paum 2; Özsait, Labarre, Arık ve Güceren, 2013, s. 270, 273-275, Fig. 10, Fig. 16-17, Fig. 20). Ayrıca steller üzerinde yer alan gırlandlar üzerinde stilistik olarak yapılan çalışmalar sonucunda M.S. 2.-3. yüzyıllar arasına tarihlendiği görülmektedir.

Konana (Conana), Seleukeia, Apollonia ve Tymandos’ta ele geçen steller arasında birbirlerine biçim ve form bakımından benzer örneklerin olmasına karşın kente özel örneklerinde mevcudiyetine rastlanmaktadır. Örneğin Tymandos Antik Kenti’nde dörtgen prizma formlu steller kente özgü örneklerdir (Şek. 13a, 14a-b). Yine Seleukeia

Kenti'nde bulunan kalkan motifli stellere de bölgede kent dışında rastlanmamıştır (Şek. 10a). Seleukeia'nın sınırları içerisinde bulunduğu Bayat Köyü'nde tespit edilen bir stel (Şek. 9c) ise bölgede yumurta dizisine sahip yegâne örnektir. Bunun yanı sıra Konana (Conana) Kenti'nden bir mezar steli alınlık kısmında şahsi bir (tarak) eşya tasviri bulunan tek örnektir (Kat. No. KMS 49; 18).

Kuzeybatı Pisidia Bölgesi "Alınlıklı Mezar Stelleri" üzerinde orta kısımda bulunan yazıtlar incelendiğinde bazılarının yazıt için bırakılan orta kısımdan dışarı taşıdığı gözlemlenmektedir. Konana (Şek. 4b-c; 7, 6b-c) (Iversen, 2012, s. 114-115, 119-120; Aytaçlar, 2010, s. 232-233, Fig. 20), Seleukeia (Şek. 9a) (Kaya, 1995, s. 179, Tafel 55), Apollonia (Şek. 11b, 12c) Kentleri'ne ait stellerde rastlanan bu durum, söz konusu stellerin hazır üretim olduklarını düşündürmektedir. Stellerin önceden hazırlanarak müşterilerin tercihi doğrultusunda seçilen stel üzerine satışı yapıldıktan sonra yazıtın eklenmiş olması sonucu doğmuş olmalıdır.

Yukarıda sözü edilen dört kentin coğrafi olarak birbirine yakınlıkları ve Pisidia-Phrygia sınırında konumlanmaları sebebiyle birbirleri ile etkileşim içerisinde oldukları açıktır. Konana (Conana), Apollonia ve Tymandos Kentleri'nin Roma İmparatorluk Dönemleri modern yerleşim tarafından tahribata uğramıştır. Seleukeia Kenti'nde ise kapsamlı çalışmalar son birkaç yıldır devam etmektedir. Bu sebeple bu dört kentin Roma İmparatorluk Dönemi'nde mezar stelleri üzerinde benzer tipolojiyi kullanması ve de steller üzerinde kullanılan bezeme unsurlarının benzerlikler göstermesi bu kentlerin az bilinen Roma İmparatorluk Dönemi etkileşimleri hakkında fikir sahibi olmamızı sağlamaktadır. Pisidia'nın kuzeyine doğru gidildikçe "Alınlıklı Tip" yerine "Kapı Tipi" stellerin kullanımının yaygınlaştığı görülmektedir<sup>7</sup>. Apollonia ve Tymandos Kentleri'nde de "Kapı Tipi" stellerin Roma İmparatorluk Dönemi içerisinde de kullanılması Apollonia ve Tymandos Antik Kentleri'nin sınırdaki olması sebebiyle hem Pisidia hem de Phrygia kültürlerinden etkilendiklerini kanıtlamaktadır. Konana ve Seleukeia Antik Kentleri'nden bugüne kadar "Kapı Tipi" stel ele geçmemiştir. Her ne kadar kapı tipi stel ele geçmemiş olsa da "Alınlıklı" iki stel üzerinde el figürlerinin kullanılması Phryg etkisine kanıt teşkil edebilir. Stelin orta kısmında yer alan iki adet yan yana tasvir edilen el figürlü steller de oldukça dikkat çekicidir (Şek. 6c, 11a). Bu steller Konana ve Seleukeia Antik Kentleri territoriumunda ele geçmiştir. Stellerin Phryg adak stelleri ile benzerlikler barındırması oldukça ilginçtir (Drew-Bear vd., 1999, 67-69, Kat. No. 29-33). Alınlıklı Phryg adak stellerinde olduğu gibi Kuzeybatı Pisidia mezar stellerinde de el figürleri alınlığın hemen altında yer almaktadır. Bununla birlikte Kuzeybatı Pisidia mezar stellerinde el figürleri girland ile birlikte kullanım görmüştür. Bu yönüyle Phryg adak stellerinden ayrılmaktadır. Ayrıca, işçilik olarak da birbirlerinden farklıdırlar. Adak stellerinin dışında el figürünün mezar stelleri üzerinde kullanımı, mezara zarar verebileceklere yönelik bir koruma amacıyla veya doğal olmayan yollarla ölen kişilerin ruhlarına bir koruma sağladığı düşüncesi ile yapılmış olduğu en yaygın kanılardır (Aydınoğlu, 2012, s. 136). Konana (Conana) Kenti'nden bir mezar steli (Aytaçlar, 2010, s. 232-233, Fig. 20) alınlık kısmında tıpkı "Kapı Tipi"

<sup>7</sup> "Kapı Tipi" steller ve kullanım alanları için bkz. (Waelkens, 1986).

stellerde olduğu gibi şahsi bir eşyanın (tarak) betimlenmesi yine Phryg etkisi ile açıklanabilir<sup>8</sup>.

Kuzeybatı Pisidia Bölgesi alınlıklı stelleri üzerinde yer alan yazıtlarda Phryg kökenli veya Phrygia'da sık kullanılan isimlerin olması da bölge üzerinde Phryg etkisini destekler niteliktedir. Örneğin, Konana ve Apollonia alınlıklı mezar stellerinin birkaçının yazıtlarında (KMS 14,19 ve AMS 3-4) “*Babeis*” ismi geçmektedir. Konana'den ele geçen üç stelin (Şek 4a) (Iversen, 2012, s. 122, 134, Fig. 26, 38) yazıtlarında “*Appas*” ismi yer almaktadır. Konana'dan başka bir stelde (Iversen, 2012, s. 119-120, Fig. 22) ise “*Iman*” ismine rastlanmaktadır. Yukarıda adı geçen isimler *epikhorik* (yerel) olarak tanımlanmaktadır ve Phryg Bölgesi'nde sıklıkla kullanılmaktadırlar (Tanrıver, 2016, Tablo 1).

Sonuç olarak, Pisidia Bölgesi genelinde sıkça tercih edilen “Alınlıklı Mezar Stelleri” üzerinde tipolojik bir çalışma yapılması ile Roma İmparatorluk Dönemi'nde (M.S. 2.-4. yüzyıl) Bölge'ye ait stilistik özellikler tespit edilmiş ve 4 ana gruba ayrıldıkları tespit edilmiştir. Kuzeybatı Pisidia Bölgesi'ne ait stellerin tercih edilmesi ile Pisidia'nın genelinden farklı özelliklerinin ve dış kültürlerden etkilenip etkilenmediklerinin belirlenmesine katkı sağlanmaya çalışılmıştır<sup>9</sup>.

#### Kaynakça

- ATALAY, E. (1988). Hellenistik Çağda Ephesos Mezar Stelleri Atölyeleri. İzmir: Hitit Color.
- ATALAY, S. (2012). Side Müzesi'nden Bir Grup Mezar Steli. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- AYDINOĞLU, Ü. (2012). Kanytella Nekropolisi: Yeni Buluntular Işığında Bir Değerlendirme. ADALYA, XV, 129-158.
- AYTAÇLAR, P. Ö. (2010). Some Unpublished Incrptions in the Isparta Museum. ADALYA, XIII, 223-243.
- BALDIRAN, A. (2007). 2005 Yılı Taşkent (Konya) Yüzey Araştırması. AST, 25, Cilt 1, 27-42.
- BİNGÖL, O. (1994). Göller Bölgesi Arkeolojik-Kültürel-Turistik Araştırma ve Değerlendirme Projesi, 1993 Yılı Çalışmaları, Ankara.
- BİNGÖL, O. (2012). Seleukeia Sidera. Anatolia (Anadolu), Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 75. Yıl Armağanı, Ankara, 457-470.
- BRACKE, H. (1993). Pisidia in Hellenistic Times, Sagalassos I, First General Report on the Survey (1986-1989) and Excavations (1990-1991). M. Waelkens (Ed.) Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae 5 (15-35). Leuven: Leuven University Press.
- BUCKLER, W. H.-CALDER, W. M.-GUTHRIE, W. K. C. (1933). Monumenta Asiae Minoris Antiqua IV, Monuments and Documents from Eastern Asia and Western Galatia. Manchester: Manchester University Press.

<sup>8</sup> “Kapı Tipi” üzerinde tarak betimli örnek için bkz. (Lochmann, 2003, Tafel 34 IV, Abb. 131).

<sup>9</sup> Kuzeybatı Pisidia Bölgesi Kültürlerarası İlişkiler üzerine Ölü Gömme Gelenekleri konusunda detaylı bilgi için bkz. (Hürmüzlü, 2007, s. 1-22).

- CORSTEN, T. (1996). Kibyra. AST, 14, Cilt 1, 63-72.
- COŞKUN ABUAGLA, A. (2013a). The Cult of Meter Theon in Pisidian Conana. *Gephyra*, 10, 132-134.
- COŞKUN ABUAGLA, A. (2013b). Tymandos Antik Kentinden Beş Mezar Yazıtı. B. Hürmüzlü, M. Fırat, A. Gerçek (Ed.), *Pisidia Araştırmaları I (344-355)*, Isparta.
- ÇEKİLMEZ, M. (2008). Tire Müzesi'nden Hellenistik ve Roma Dönemi Mezar Stelleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- DREW-BEAR, T.-THOMAS, C. M.-YILDIZTURAN, M. (1999). *Phrygian Votive Steles*. Ankara: Turkish Republic Ministry of Culture, The Museum of Anatolian Civilizations.
- DREW-BEAR, T. (2001). Pisidia Antiokheia ve Apolloniası, Koteion ve Yanık Laodikeia'da Yapılan Araştırmalar. AST, 19, 2. Cilt, 133-137.
- DREW-BEAR, T. (2003). Phrygia, Pisidia ve Lyconia'da Epigrafi Yüze Araştırmaları. AST, 21, Cilt I, 105-108.
- FREI, P. (1992). Epigraphisch-Topographische Forschungen in Eskişehir 1991. AST, 10, 141-146.
- GRANT, M. (1949). Apollonia-Mordiaem Under Tiberius. *The Numismatic Chronicle and Journal of the Royal Numismatic Society Sixth Series*, Vol. 9, 3/4, 150-156.
- GOODELL T. D.-HEERMANCE T. W. (1895). Grave Monuments from Athens, *The American Journal of Archaeology and of the History of the Fine Arts*, 10, No. 4, 469-479.
- HERDEGÜRGEN, H. (1996). *Stadtrömische und Italische Girlandensarkophage*. Berlin: Gebr. Mann.
- HÜRMÜZLÜ, B. (2007). Pisidia'da "Gömu Geleneklerinin" Işığında Kültürler Arası İlişkiler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 1-22.
- HÜRMÜZLÜ, B. (2008). Seleukeia Sidera Antik Kenti. *TEBE Haberler*, 26, 12-13.
- HÜRMÜZLÜ, B. (2009). New Investigations at Pisidian Tymandos: Results of the Isparta Archaeological Survey. *Colloquium Anatolicum*, VIII, 199-233.
- HÜRMÜZLÜ, B.-DE GİORGİ, A.-IVERSEN, P. A. (2009). New Research in Northwestern Pisidia: Ancient Konane (Conana) and its Territory. *Colloquium Anatolicum*, VIII, 235-256.
- HÜRMÜZLÜ, B.-KOHLMEYER, K.-DE GIORGI, A.-IVERSEN, P.-COŞKUN ABUAGLA, A.-İNAN A.-HECEBİL, U. (2012). Isparta Arkeolojik Surveyi 2010 Yılı Çalışmaları: Konane (Conana)", AST, 29, Cilt 1, 1-10.
- HÜRMÜZLÜ, B. (2013). Konane Antik Kenti Hellenistik Dönem Yerleşmesi. B. Hürmüzlü, M. Fırat, A. Gerçek (Ed.), *Pisidia Araştırmaları I (142-154)*, Isparta.
- HÜRMÜZLÜ, B. (2015). Pisidia Bölgesi'nde Seleukoslar Dönemi Yerleşim Politikaları. *Colloquium Anatolicum*, XIV, 169-186.

- HÜRMÜZLÜ, B.-FIRAT, M.-KAŞKA, G. (2015). Geç Antik Dönem’de Konane (ὁ Κνλάλεο, Ἰνπζηηηηαλνύπννηο). Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 36, 25-46.
- HÜRMÜZLÜ, B.-HECEBİL, U.-AYAŞAN, M.-COŞKUN ABUAGLA, A.-BROWNE, A. K.-KOHLMEYER, K.-ÇELİK, Ç. (2016). Isparta Arkeoloji Surveyi 2014 Yılı Çalışmaları. AST, 33, Cilt I, 529-546.
- IVERSEN, P. A. (2012). Inscriptions from Pisidian Konane (Conana) and the Surrounding Area. *Epigraphica Anatolica*, 45, 104-152.
- JOHANSEN, K. F. (1951). *The Attic Grave-Reliefs of the Classical Period*. Copenhagen: Munksgaard.
- KARAGÖZ, Ş. (1984). *Anadolu’dan Mezar Stelleri*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- KAVLAKOĞLU, M. (2005). Phrygia Epiktetos Kentleri’nden Dorylaion- Dorylaeum Antik Kenti. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- KAYA, D. (1995). Zwei Neugefundene Grabstelen aus Atabey (Isparta). *Istanbul Mitteilungen (ISTMITT)*, 45, 179-180.
- KAYA, D. (1999a). Die Theaterausgrabung von Seleucia Sidera (Klaudioseleukeia). *Asia Minor Studien*, 34, 163-174.
- KAYA, D. (1999b). Seleuceia Sidera. I. Uluslararası Pisidia Antiocheia Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 35-46.
- KOSMETATOU, E. (1997). Macedonian Shields of Sagalassos. M. Waelkens, J. Poblome (Ed.), *Sagalassos 4, Acta Archeologica Loveniensia Monographie 9 (277-291)*, Leuven: Leuven University Press.
- LOCHMANN, T. (2003). *Studien zu kaiserzeitlichen Grab und Votivereliefs aus Phrygien*, Basel: Schriften der Skulpturhalle.
- MERİÇ, R. (1986). 1985 Yılı İzmir ve Manisa İlleri Yüzey Araştırması. AST, 4, 301-310.
- MÖREL, A. (2014). Dağlık Kilikia Bölgesinde (Olba Territoriumu) Özköy Antik Yerleşimi: Tarımsal Organizasyon ve Yerleşim Düzenlemesi. *Arkeoloji’de Bölgesel Çalışmalar Sempozyum Bildirileri*, YAS 4, 147-157.
- NEUMANN, G. (1979). *Probleme des griechischen Weihreliefs*, Tübingen.
- ÖZCAN, F. (2014). Isparta Müzesi’ndeki Yerel Stilde Bazı Roma Dönemi Mezar Stelleri”, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 32, 143-154.
- ÖZSAİT, M. (1985). *Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidia Tarihi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- ÖZSAİT, M.-ŞAHİN, H. (1998). 1996 Yılı Isparta ve Çevresi Yüzey Araştırmaları”, AST, 15, 2. Cilt, 121-142.
- ÖZSAİT, M. (2008). 2007 Yılı Burdur, Isparta ve Antalya İlleri Yüzey Araştırmaları. AST, 26, 2. Cilt, 357-372.

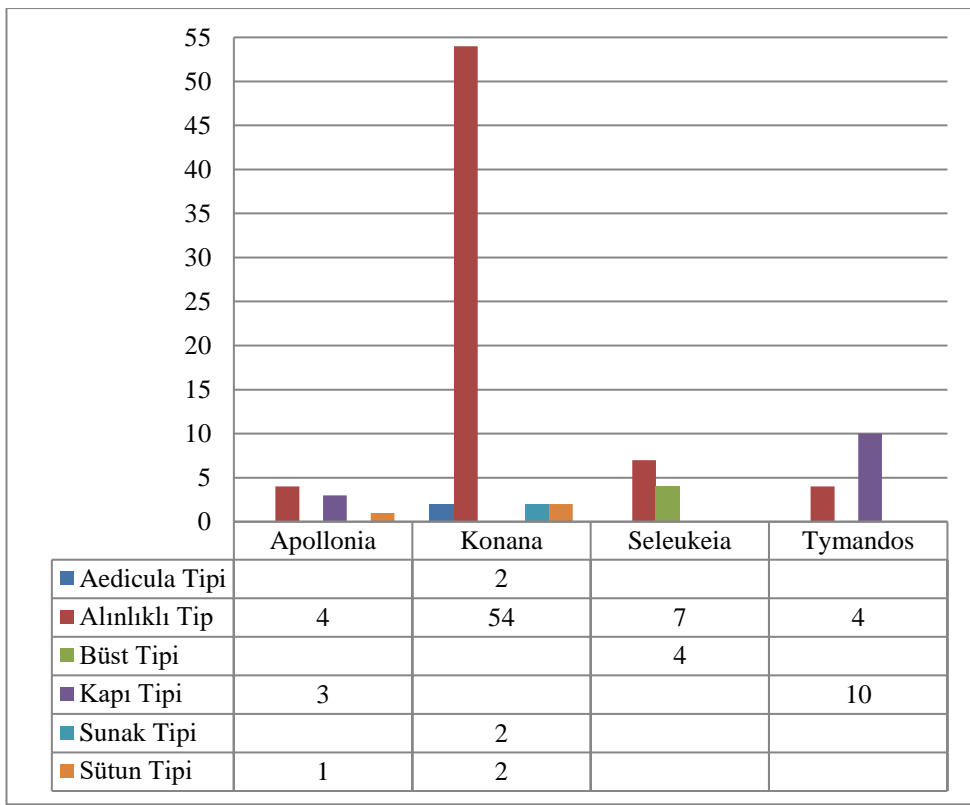
- ÖZSAİT, M.-LABARRE, G.-ÖZSAİT, N. (2009). Timbriada et Tynada (Pisidie). ADALYA, XII, 197-221.
- ÖZSAİT, M.-ÖZSAİT, N.-BAYTAK, İ. (2010). 2008 Yılı Isparta ve Burdur Yüzey Araştırmaları. AST, 27, Cilt II, 419-438.
- ÖZSAİT, M.-LABARRE, G.-ARIK, M.-GÜCEREN, İ. (2013). Nouvelles inscriptions sur le territoire d'Apollonia Mordaion. ADALYA, XVI, 225-239.
- PARLASCA K. (1981). Syrische Grabreliefs Hellenistischer und Römischer Zeit. Mainz: P. von Zabern.
- SCARBOROUGH, Y. E. (1995). 1994 Isaura Yüzey Araştırması. AST, 13, Cilt 1, 339-355.
- SLAWISCH A. (2007). Die Grabsteine Der Römischen Provinz Thracia. Berlin: Beier & Beran.
- SÖĞÜT, B. (2011). Eumeneia Mezar Tipleri ve Ölü Gömme Gelenekleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme. Bilal Söğüt (ed.), Eumeneia, Şeyhlü-Işıklı (73-93), İstanbul: Ege Yayınları.
- ŞENYURT, S. Y. (1999). Nevşehir İli 1998 Yılı Yüzey Araştırması. AST 17, Cilt 2, 365-381.
- TANRIVER, Ö. (2016). Antik Kaynaklar, Epigrafik ve Arkeolojik Veriler Işığında Kuzeybatı Pisidia Bölgesi'nin Kültürel Kimliği. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- TSCHERIKOWER, V. (1927). Die Hellenistische Stadtgründungen von Alexander der Grossen bis auf die Römerzeit. Leipzig: Dieterich.
- WÄELKENS, M. (1986). Die kleinasiatischen Türsteine. Typologische und Epigrafische Untersuchungen mit Scheintür, Mainz: P. von Zabern.
- WALKER S. (1985). Memorials to the Roman Dead, London: British Museum Press.
- YILDIRIM, Ö.C. (2014). Çanakkale Müzesi'ndeki Antik Çağ Mezar Stelleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

#### Şekiller



Şekil 1- Pisidia Bölgesi Alınlıklı Mezar Stelleri Dağılım Haritası.





Şekil 2- Kuzeybatı Pisidia Bölgesi Mezar Stelleri Dağılımı.



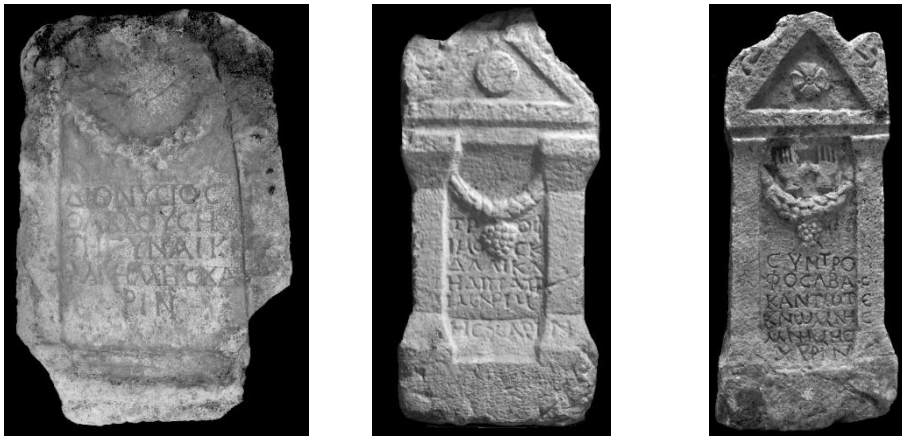
Şekil 3- a



b

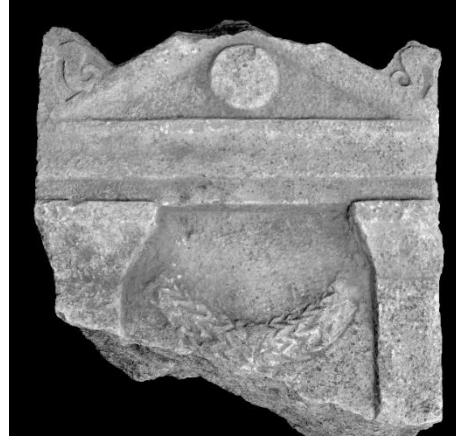


c





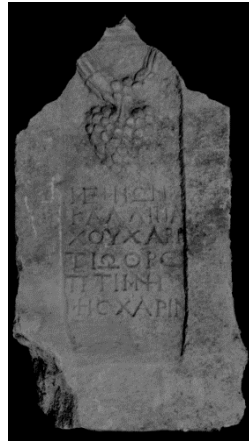
Şekil 7- a



b



Şekil 8- a



b



c



Şekil 9- a



b



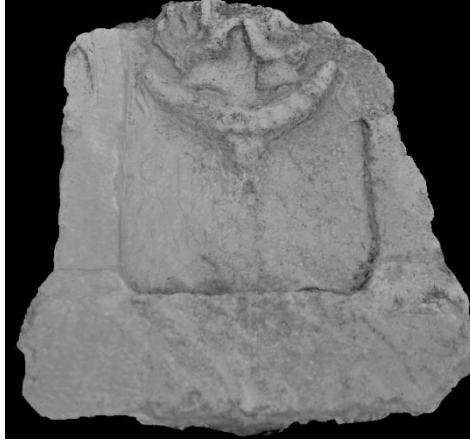
c



Şekil 10- a



b



Şekil 11- a



b



Şekil 12- a



b



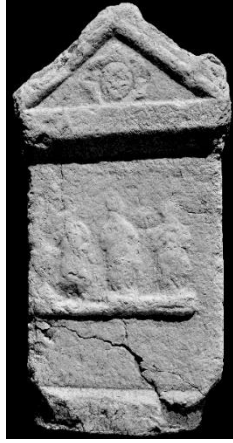
c



Şekil 13- a



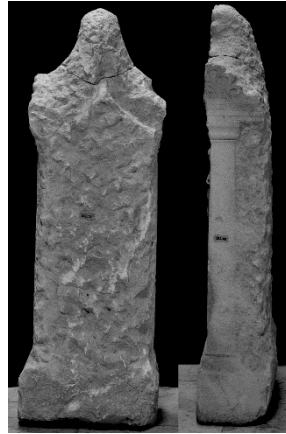
b



Şekil 14- a



b



Şekil 15- Konana Alınlıklı Mezar Steli Arka ve Yandan Görünüş.